

AZ

ÁRVASZÉK ÜGYVITELE

AZ ELHAGYOTT GYERMEKEK VÉDELME KÖRÜL.

ÍRTÁK:

dr. SZANA SÁNDOR
A TEMESVÁRI ÁLLAMI GYERMEKMENHELY
IGAZGATÓ-FŐORVOSA.

ÉS

GYŐRBÍRÓ JENŐ
A TEMESVÁRI VÁROSI ÁRVASZÉK JEGYZŐJE.

Általános.

Az 1898: 21-ik, az 1901: 8-ik és az 1901: 21-ik törvénycikkkel az állam az elhagyott gyermekek gondozását magára vállalta. Az elhagyottság megállapításával, az 1/Vc/1903. számú belügyminiszteri szabályrendelet az árvaszékeket bízta meg.

Kétségtelen az, hogy kiterjedt jogkörrel ruházta fel az állam az árvaszéket mint autonóm hatóságot akkor, a mikor megbízta, hogy az állami költségen való neveltetés tárgyában határozzon. Hogy az állami gyermekvédelem sikeresen és az ország anyagi erejével arányosan keresztül vihető legyen, az árvaszékeknek feladatukat a lelkiismeretesebben és a leggondosabban kell teljesíteni.

Az 1877: XX. t.-cz. értelmében az árvaszékeknek főfeladata a kiskorúak szellemi s anyagi érdekeinek előmozdítása. Most ezen tevékenységi kör megnagyobbodik azáltal, hogy az árvaszék megvalósíthatja a vagyontalan s elhagyott gyermekek védelmének nagy feladatát. „Azonban nem szabad szem elől téveszteni, hogy ezen nagy horderejű kérdés megoldására, aránylag nagyon csekély anyagi eszközök állanak rendelkezésre, melyek csak a legnagyobb erőfeszítésnél lennének fokozhatók s oly országban, a hol még annyi nemzeti és kulturális feladat vár megoldásra nem köthető le egy állami feladat megvalósítására a közadókból folyó állami bevételek nagy hányada”. „Fontos tehát, hogy akinek igénye nincs az állami gyermekvédelemre, elhagyottá ne nyilváníttassék, nehogy a túlzott gyámkodás azokban, akik a gyermeket a vérségnél és törvénynél fogva tartani kötelesek, ennek a kötelességnek érzetét lazítsa, elhallgattassa, nehogy a társadalomban az állami mindenhatóság hitét keltse fel és nehogy végül a terheket az állami kincstár és hét éven felüli gyermekeknél a község, törvényellenesen viselni legyen kény telei”. Hogy az árvaszékek ezen nagy és felelőségteljes feladatukat a magasztos célhoz mérten megoldhassák s amellet az egyszerűsítés minden vonalon keresztül vitessék, egy oly eljárásra van szükség, amely az elhagyottság ismerveit gondosan, körültekintően és amellet egyszerű módon állapítja meg. Ezeket véljük a következőkben nyújthatni.

I. Rész.

Eljárás az elhagyottság megállapításánál.

Az 1/Vc/1903. belügyminiszteri számú szabályzat 6. §-ának utolsó bekezdése kimondja, hogy „az árvaszék az elhagyottnak mutatkozó gyermek ügyében az elhagyottá nyilvánító véghatározat jogerőre emelkedéséig minden beadványt *szorin kívül köteles* elintézni”. Ez okból minden beadvány sürgősnek jelzendő,

I. fejezet.

Az elhagyottság kimondását kérelmező jegyzőkönyv.

Az eljárás kiindulási pontját az *elhagyottság kimondását kérelmező féllel* felvett *jegyzőkönyv* képezi. A jegyzőkönyv minden tekintetben kimerítően s .akként legyen szerkesztve, hogy mindazon adatokat magában foglalja, melyeknek *hiteles* megállapítása után az előadó, minden egyéb puhatolás és levelezés mellőzésével, érdemleges határozatot hozhasson.

E célt az A jegyzőkönyvi mintával tökéletesen elérjük.

A jegyzőkönyvet, mely a további eljárásnak biztos alapját képezi, mindig azon hatóság veszi fel, amelynél a gyermek elhagyottá nyilvánítását először kérik. – Ezen hatóságok lehetnek :

1. A leggyakoribb s a legsürgősebb esetben az állami gyermekmenhely, (1/Vc/1903. szabályrendelet 11 § b. pont.)
2. az elsőfokú közigazgatási hatóság (1Vc/903 11 § a pont.) és
3. az árvaszék.

Ha a menhely, vagy valamely közigazgatási hatóság az árvaszéknél az elhagyottsági eljárás megindítását kéri s a kérelemhez ezen mintaszerűt” jegyzőkönyv csatolva nincs, úgy az árvaszék aszerint amint az eljárást gyorsíthatja, vagy maga idézi be a gyermek gondozóját s veszi fel vele a jegyzőkönyvet, vagy pedig megkeresi az illetékes hatóságot, menhelyet, hogy a gyermek gondozójával az ezen mintájú jegyzőkönyvet felvegye.

Jegyzőkönyvi mintánk amellet, hogy a gyermekre, a tartás kötelesekre és az illetőségre vonatkozó összes kérdéseket tartalmazza, egyszersmind már figyelembe veszi azt is, vajjon nem forognak-e fenn oly körülmények, melyeknek

megszűntével az elhagyottság is megszűnik s ennek folytán már az elhagyottá nyilvánítással egyidejűleg az esetleges kiadás iránt is kell intézkedni.

Jegyzőkönyvi mintánk tehát 4 részből áll:

Az első rész tartalmazza az elhagyottság kimondására s az esetleges kiadásra vonatkozó kérelmeket. A második rész tartalmazza a gyermekre vonatkozó adatokat. A harmadik rész a tartáskötelesekre, a negyedik rész pedig a gyermek illetőségére vonatkozó kérdéseket foglalja magában.

Az elhagyottság megállapításával egyidejűleg a gyermek kiadása iránti intézkedést szükségessé tevő körülmények a következők:

a) Ha a gyermek elhagyottságának egyik oka az, hogy az anyja szoptatás vagy betegség miatt keresetképtelen,

b) ha az eltartásra kötelezettek valamelyike kórházban, vagy fogházban van,

c) ha a gyermek betegség vagy egyéb ok miatt (például mert szopós aecsemő) különösebb ápolást igényel s ezen különösebb ápolásban az eltartók nem részesíthetik.

Igen fontos, hogy az árvaszék ezen körülményekről pontos s kimerítő értesüléssel bírjon s hogy ily körülmények fenforgásánál ne csak egyszerűen az elhagyottságot mondja ki, hanem már mostan intézkedjék aziránt, hogy amennyiben ezen körülmények megszűnnek, a gyermek az eltartásra kötelezetteknek ismét kiadassék. Rendkívüli anyagi terheket ró ezen pont elmulasztása az államra és ethikailag nagy kárt okoz a családi kötelék meglazítása által. Ha az árvaszék ezt figyelmen kívül hagyja, ezen átsiklik vagy pedig egyszerűen a községekre bízva annak megfigyelését, hogy mikor következnek be ezen megszűnési okok, úgy kétségtelen, hogy a szegény emberek váltakozó lakásviszonyainál és ezen okok sajátosságánál fogva, a községek majdnem képtelenek ezen feladat teljesítésére, minélfogva nagyon sokszor meg fog szünni az *a.*, *b.* és *c.* alatt felsorolt okok egyike, a gyermek pedig továbbra is a menhelyben marad.

Míg ellenben ha az árvaszék az elhagyottság kimondásával a menhelyet egyidejűleg utasítja, hogy az említett okok megszűntével a gyermeket kiadja* a menhely, – mely a jelzett okok megszűntét szervezeténél s segédeszközeinél fogva a legkönyebben constatalhatja – idejekorán fog a takarékosági és ethikai szempontból szükséges kiadás iránt intézkedni. Hogy ezen, a *vég-határozat* tárgyalásánál még részletesebben tárgyalandó esetek kellőképp figyelembe vétessenek, szükséges, hogy az elhagyottságot kérelmező jegyzőkönyv mindezekre részletesen kiterjesszkedjék. Az *a.* és *b.* csoportokban foglalt megszűnési okok közelebbi magyarázatot nem igényelnek, a *c.* csoporthoz tartozók teljes megértésére pedig szolgáljanak az alábbi példák: Ha a gyermek beteg s gondozója keresetének veszélyeztetése nélkül (mert napszámos, gyári munkás), vagy keresetének csekélysége miatt a gyermeket a megkívántató különösebb ápolásban, gondozásban nem részesítheti. Ide sorolhatjuk azon esetet is, midőn a gyermek gondozója beteg s ez okból gyermekét megfelelően nem gondozhatja. Végül egy másik eset, amidőn az anya meghal s szopós csecsemőt hagy hátra, ki, ha mesterséges táplálásra szorul, az

orvosi tudomány tapasztalatai szerint, a mesterséges táplálást még nem ismerő köznépünknel majdnem biztos pusztulásnak van kitéve. Ez esetben a gyermeket a szopós korra elhagyottá nyilvánítani életmentés, viszont azonban ha a már elválasztott gyermeket apjának vissza nem adjuk, ez az államnak felesleges megterhelését okozná és etnikailag sem indokolt.

A jegyzőkönyv első szakaszának 1-6 pontja az elhagyottá nyilvánítandó gyermek személyi viszonyaira vonatkozik. A 7. 8. pontnak felvételét a szabályzat 21. § 3-ik stb bekezdésében foglaltak teszik szükségessé, melyek alapján a menhelyek igazgató-főorvosai rendszerint már egyezséget kötnek a gyermek gondozójával, a hozzájárulás s tárgyában. A 11. pont a menhely kötelékébe való felvétel okát tárgyalja s végül a 12. pontban foglalt kérdés annak a megállapítására szolgál, hogy a szülő mely fogház vagy kórházban van. Ezen utolsó kérdőpontnak felvételét azzal indokoljuk, hogy azon esetben, midőn az elhagyottá nyilvánítás főoka az, hogy valamely szülő, vagy tartásra köteles kórházban vagy fogházban van, azár maszek a véghatározatban egyidejűleg intézkedhessek aziránt is, hogy ezen elhagyottsági ok megszüntéről pontos értesítést nyerjen, a miről azután a menhelyet megfelelő' eljárás végett, – haladéktalanul értesíti.

A jegyzőkönyv 2, 3, 4, 5, 6, és 7-ik szakasza a tartásra köteles hozzátartozóknak személyi, vagyoni s kereseti viszonyaira vonatkozó kérdéseket tartalmazza.

A 2. szakasz 17. pontjában felvett kérdés annak a feltüntetésére szolgál, hogy a most munka- és keresetképtelen tartásra köteles minő keresettel bir, az előreláthatólag bekövetkezendő keresetképeessége esetén.

Az árvaszéknek lenne kötelesege, ilyen esetekben az esetleges hozzájárulásokat már most eleve megállapítani s ne bízsa a keresetképeességben beálló változások constatálását a községekre, a melyek – mint már említettük – erre alig képesek.

A 18. pont azt a kérdést kívánja megvilágítani, hogy egy anya, kinek gyermekét azért nyilvánítjuk elhagyottnak, mert az anya a szoptatás által keresetében gátolva van, vájjon akkor, amikor nem szoptatott, hozzájárult e keresetével a háztartás fentartásához. Mert ha a most szoptatás miatt keresetképtelen nő, keresetképeessége esetén semmivel sem járult hozzá a háztartás fentartásához, akkor nála a szoptatás nem képezhet okot a gyermek elhagyottá nyilvánítására. A szoptatásra premiumot adni az árvaszék nincs feljogosítva, hanem igenis a szabályzat értelmében támogatható az a nő, ki gyermekét kénytelen volna különben mellétől megfosztani, csakhogy napi kenyerét megkereshesse.

A jegyzőkönyv 8. szakasza a természetes atya, vagy a gyermek anyjával közös háztartásban élő egyén személyi és kereseti viszonyaira vonatkozó kérdésekkel foglalkozik.

Az illetőségre vonatkozó 10. szakasz kérdéseinek megállapításánál az 1886. évi 21. törvénycikk megfelelő paragrafusait tartottuk szem előtt.

A jegyzőkönyv felvételén, az abban foglalt adatok hitelességének megállapítása képezi ezután az előadó feladatát.

II. fejezet.

Az elhagyottság megállapításához szükséges hiteles adatok beszerzése.

E feladat egyszerű és a lehetőségig tökéletes megoldására szolgál a csatolta mintájú „értesítő”. Az „értesítő” használatával a kórházak ügykezeléséről szóló és a 35000/1902. sz. belügyminiszteri rendelettel kiadott szabályzat 43. §-ában foglalt eljárást kívánjuk itt meghonosítani.

Az „értesítő”-ben a megkeresett polgármesterrel és községi előjárósággal azon adatokat közöljük, amelyek a jegyzőkönyvbe bementettek s a melyekre a megkeresett hatóság az „értesítő” megfelelő rovataiban, észrevételeit, megjegyzéseit megteszi s ezek hitelül azután egy szabályos bizonyítványt állít ki. Mint-hogy azonban ez esetben nemcsak néhány korona költségről van szó, mint a kórházi ügyekben, hanem az elhagyottság kimondása úgy az államra, mint később a községre tekintélyes terheket ró, sőt gyakran egy-egy gyermeket családi kötelékéből is kiszakít : a bizonyítvány kiállítását szigorúbb formához kötöttük. – Egyéb erre vonatkozó törvényes intézkedés hiányában, a bizonyítványban, az ingyen perlésre vonatkozó 1899. évi 65402 számú belügyminiszteri rendeletben foglaltakra hivatkozunk.

Az „értesítő” három részből áll. Az első rész helyesen táblázat, a gyermekekre vonatkozó adatokat ismerteti a megkérdezett hatósággal. A második táblázatban az illető tartás kötelesre vonatkozó bementett adatokat közöljük a hatósággal, kérve az erre vonatkozó megjegyzéseit. A harmadik rész a már emiuttott bizonyítvány. Az „értesítő” az elhagyottsági ügyben szükséges összes adatok megállapítására teljesen alkalmas segédeszköz és a születési bizonyítványon, nemkülönben az egyes tartásra kötelesnek munka és keresé¹-képtelenséget igazoló községi illetve hatósági orvosi bizonyítványon jüivül bármely más bizonyítványnak beszerzését szükségtelenné teszi. *)

Megjegyezzük, hogy az egyes, tartásra kötelesek elhalálozását az eziránt megkeresett közigazgatási hatóságok a haláleset felvétel törzskönyv, vagy az illető anyakönyvvezetőtől rövid időn beszerzett adatok alapján az „értesítő” megfelelő jegyzet rovatában hitelesen igazolhatják.

Az értesítő kezelésre nézve eljárásunk a következő: A városi árvaszéki előadó – előadói iv mellőzésével – a jegyzőkönyv hátlapján, az A minta 4. oldalán látható módon utasítja a kiadót a megfelelő számú „értesítő” kiállítására és elküldésére; természetesen a kiállítandó értesítők száma a jegyzőkönyv megállapítandó szakaszai számával megegyezik. Minden egyes tartásra kötelere nézve külön „értesítőt” állítatunk ki A munka egyszerűsítése szempontjából azonban az „értesítő” második táblázatának rovatai egyszers-

*) A f. évi márczius hó 27-én 2026/V-c/1904. sz. alatt kelt B. R. kimondja „hogy a tartásra köteles rokonok keresetképtelensége okmányilag kis és nagy községekre nézve a főszolgabíró által megerősített községi bizonyítványai, vagy amennyiben a keresetképtelenség nem nyilvánvaló, hatósági orvosi bizonyítványai igazoltassék”.

mind elég tágasak arra is, hogy az egy helyen tartózkodó, vagy elhalt tartásra kötelesekre vonatkozó adatokat egy értesítőbe bevezethessük. A leíró az utasításban meghatározott számú szakaszt az értesítőbe változtatlanul bevezeti és pedig az első számú jegyzőkönyvi szakaszt az „értesítő” első táblázatába a többi szakaszt, esetleg szakaszokat a második táblázatba. Ezután a második táblázat elején felsorolt és számokkal megjelölt tartásra kötelesek közül azt, vagy azokat a kire, vagy akikre vonatkozó adatokat bevezette, aláhúzza, a többieket törli.

E megjelöléssel közölni kívánjuk a megkeresett hatósággal azt, hogy a kérdéses elhagyottsági ügyben mely tartásra kötelesekről van szó.

A szükséges születési bizonyítvány vagy bizonyítványok beszerzését ugyancsak a kiadó útján eszközöljük akként hogy az „értesítő” kiállításával egyidejűleg és folytatólag utasítjuk a kiadót, hogy a C. mintájú anyakönyvi mintalapot X-X lelkészi, állami, stb. anyakönyvi hivatalnak megküldje és a mintalap külzetén levő megkeresés megfelelő rovatába N. N. gyermek nevét és korát bejegyezze. Az „értesítők” elküldése után a jegyzőkönyv rövid utón – „R. u.” jelzéssel – az elhagyottsági ügyben adandó véleményadás s a helybeli adatok megállapítása végett a városi közgyámhoz kerül. A közgyám-é úgy mint a kórházi biztos az 1876. évi nov. 21. kelt 51661 sz. belügyminiszteri rendelet 56. § alapján, – az adatokat személyes utánjárás mellett szerzi be s jelentését ugyancsak rövid utón az előadóhoz juttatja.

A vármegyei árvaszék előadó a D. mintáján határozatban utasítja a kiadót a megfelelő „értesítők” kiállítására s elküldésére

Városi árvaszékeknel e jegyzőkönyv „R. u.” intéztetvén el, az előadó munkakönyvének 5 rovatába „R. u. közgyámnak 19...” feljegyzést teszi, a vármegyei árvaszékeknel, a jvk ülésen kívüli elintéztést nyer.

A két különböző eljárás oka az, hogy míg a városi árvaszékek a székhelyükön tartózkodó, vagy elhalt tartásra kötelesekre vonatkozó adatok valódiságát a közgyám útján megállapíthatják addig ez az intézkedés, a vármegyei árvaszékeknel nem nyerhet alkalmazást.

Miután az „értesítők” sürgős elintéztést kívánnak, ennél fogva azok „sürgős” jelzéssel láttandók el, mire nézve az előadó a kiadót, – a gyámügyi ügyviteli szabályzat megfelelő §-a alapján – az A. minta hátlapján látható módon utasítja.

A mint a városi árvaszéki előadó a közgyámtól „R. u.” hozzá visszaérkezett jegyzőkönyvre a kiadó által feljegyzett „Exp ...” jelzésből azt látja, hogy az „értesítő” valamely megbízott hatóságtól 8, de legfeljebb 14 nap alatt be nem érkezett, a késedelmeskedő hatóságot rendes megkereséssel megsürgeti, az ügyiratot pedig határidő naplóba téteti.

Az elhagyottsági ügyben szükséges adatok a beérkezett „értesítők”, bizonyítványok alapján megállapíttatván – amennyiben pótintézkedésekre szükség nincs – az előadó elkészíti a véghatározat tervezetét.

III. fejezet.

Az elhagyottsági ügyben hozott véghatározat.

A) Rendelkező rész.

Ezen véghatározat r e n d e l k e z ő r é s z e kell hogy tartalmazza:

1. Az *elhagyottá nyilvánítást* s a gyermek tartózkodási helyéhez legközelebb *eső menhelybe való felvétel*t. (Budapesti menhelybe csakis a budapesti városi és a pestmegyei árvaszék utalhat gyermeket.)

2. Az *eltartásra kötelezettek hozzájárulását* a gyermek eltartási költségeihez, mely hozzájárulás a menhely pénztárába fizetendő be. (Gyermekvédelmi szab. 21. §.)

A hozzájárulás célja nemcsak az, hogy az állam anyagi terhein konyítsunk hanem, hogy a családi összetartozandóságot is fentartsuk. Ha csak 1 koronával is havonta hozzájárul a szülő vagy nagyszülő gyermeke, illetve unokája eltartásához, ezen hozzájárulás által jogot érez magában arra, hogy a gyermek sorsa iránt érdeklődjék ; mindenkép törekedni fog, hogy a gyermek sorsán javítson s így a családi kötelék erősödéséhez hozzájárul. Bármily jól legyen szervezve az állami gyermekmenhely az ő telepeivel, bármily tökéletes legyen ott az ellenőrzés a telepörvosok és telepbizottságok által, az állami gyermekmenhely a családot soha, vagy csak e legritkább esetben lesz képes pótolni s azért a magyar állami gyermekvédelem minden alkalmat megragad, hogy a gyermek és családja közti köteléket ne lazítsa, de szorosabbra fűzze, ellentétben például a francia állami gyermekvédelemmel, mely a szülőktől semmiféle hozzájárulást nem fogad el, de viszont minden felvilágosítást a gyermek további sorsáról megtagad. A gyakorlati élet már is igazat ad a magyar állami gyermekvédelem helyiségének, mert egyrészt oly gyermekeket ad be a megszorult anya, akitől végleg megválni sohasem akar, másrészt pedig nap-nap után látjuk, hogy a csak némileg jobb viszonyokba kerülő anya, ki gyermekével állandó contactusban volt, siet gyermekét viszonyai javultával a menhely kötelékéből kivenni.

A megítélendő összeg nagyságáról Dr. Karsai Sándor így nyilatkozik : „A hozzájárulási összeg a fizetni köteles vagyoni, főleg pedig kereseti viszonyaihoz képest méltányosan állapítandó meg”. „Tekintettel kell lenni továbbá arra is, hogy a fizetni köteles a gondozandó gyermekén kívül hány gyermeket tart el. A hozzájárulási összeget nem szabad túlmagasán megállapítani, mert a tapasztalat azt mutatta, hogy azok, kik nagyobb összeggel való hozzájárulásra lettek marasztalva, rövid idő múlva semmit sem fizettek, sőt lakhelyükről meg is szöktek, hogy a zaklatások elől meneküljenek; azok pedig, akiknek csak kisebb összeget kellett havonként fizetni, ezen kötelességüket pontosan teljesítették. A fizetési feltételeket úgy kell megszabni, hogy azoknak a kis ember zaklatás nélkül megfelelhesen. Ez alatt azt értem, hogy a fizetési határidők akként állapíttassanak meg, hogy a cseléd, vagy munkás akkor

fizethessen, mikor munkabérét megkapja”. – (Hetenként, havonként, aratáskor stb.)

3. A véghatározat harmadik pontjában az árvaszék a gyermekvéd. szab. 4. § alapján kimondja, hogy a házasságon kívül született s elhagyottá nyilvánított gyermeknek *természetes atyjával szemben* bíróilag megítélt tartásdíj a tartási költség fedezésére a menhelyet illetően a bírói eljárás megindítására a menhely hivatott, egyidejűleg azonban megkeresi a menhely igazgató fogorvosát, hogy a természetes apával szemben megindítandó eljárásban hozott jogerős bírói ítéletről az árvaszéket haladéktalanul értesítse.

Ez az intézkedés kívánja megfejteni azt az eddig megoldatlan kérdést, hogy ki indítsa meg a természetes atya ellen az eljárást, a gyermek elhagyottá nyilvánítása esetében. E kérdés pedig nemcsak anyagilag érdeklí a gyermekvédelmet, de az állami gyermekvédelem etikai oldalára is nagy fontossággal bír.

A közönség szemében a lelenházak és az azokból lett állami gyermekmenhelyek még máig is sok helyütt úgy élnek, mint a házasságon kívül született törvénytelen gyermekeket gondozó intézetek, melyek főleg arra valók, hogy a természetes apáknak törvénytelen gyermekeikkel szemben való gondjait az állam nyakába sózzák. Kétségtelen az is, hogy minden egyes esetben, midőn egy jobb módú és fizetésre képes természetes atya gyermekét az állam eltartja, tulajdonképen egy etikai hibát követ el.

A gyermekvédelmi szabályzat nem intézkedik aziránt, hogy a bírói eljárást a természetes atya ellen ki indítsa meg. Az árvaszékek elhagyottsági véghatározataikban legtöbbször elsiklanak e kérdés felett és a legjobb esetben ugy intézkednek, hogy a gyermek gyámját utasítják, miszerint a természetes apa ellen az eljárást megindítsa.

A gyám azonban, akit az árvaszék az eljárás megindításával megbízott, rendszerint egy járatlan laikus egyén, aki az eljárás megindítására nem bir képességgel s a szükséges lépéseket legtöbbször nem teszi meg. Ebből, – a mint már említettük, – kétféle kár származik. Erkölcsi kár: hogy a törvénytelen apa bűnének – nevezzük így – gyümölcset az állam neveli, anélkül, hogy eltartásához az apa bármivel is hozzájárulna, holott a természeti s erkölcsi törvények szerint erre ő volna hivatva; anyagi kár: mert ezen az államot illető tartásdíjtól az állam teljesen elesik.

Az a többszöri kísérlet, hogy az árvaszéki ügyész bízássék meg az eljárás megindításával, a költségek előlegezése, túlhalmozottság stb. okokra való hivatkozással, meddő maradt.

A kérdés megfejtésénél a gyermek véd. szab. 4. §-ára támaszkodunk. E § folytán a természetes apa elleni eljárásnak megindítása első sorban a menhelyet érdeklí, ennélfogva a menhely jogának, de különösen finantzilis okoknál fogva kötelességének ismerjük azt, hogy az elhagyottá nyilvánított gyermek természetes apja ellen az eljárást megindítsa. Hogy azonban a kiskorú érdekeit képviselő árvaszék a menhelyet ebbeli eljárásában ellenőrizhesse, illetve nyilvántarthassa azt, hogy a bíróilag megítélt tartásdíjból a tartási költséget túlhaladó összeg az illetékes árvaszékhez beszállíttassék, a men-

helyet, az ezen ügyekben hozott jogerős ítéleteknek haladéktalan bejelentésére kötelezi. Nem túl nagyok talán az összegek, amelyek ezen a címen befolyznak, de etikai értékkel bírnak és minden esetre a leghelyesebb megoldási módja a betegápolási alap növelésének.

Czélszerű volna ha a bíróságok figyelme felhivatnék arra, hogy a tartásdíjak megítélésénél a gyermek védelmi szab. 4. §-át szem előtt tartván, különös figyelemmel legyenek arra, vájjon a kérdéses gyermek állami gondozásban van-e?

4. Intézkedik egyidejűleg, amennyiben erre, szükség van, a *gyermek kiadatása* iránt is. Az esetek, a melyekben ezen intézkedés szükséges a következők :

1) Ha a beteg anya felgyógyul, vagy a szoptató anya a gyermek elválasztása után visszanyeri keresetképeségét,

2) ha az anya fogházból, vagy kórházból kikerül és

3) ha a gyermek külön gondozását előidéző körülmények megszűnnek.

Újból hangsúlyozzuk – a tárgy nagy fontosságánál fogva, – hogy a kiadás iránt már ezúttal való intézkedés, nemcsak egyszerűsíti az árvaszékek ügymenetét, mert ezen esetekben a gyermekvédelmi szabályzat 51-52 §-ában szabályzóit kiadási eljárás mellőzhető, hanem anyagilag is rendkívüli megtakarítások eszközölhetők, amennyiben a legtöbb gyermeknél csak így érhetjük el azt, hogy az elhagyottság körülményeinek megszűntével a gyermek hozzátartozóinak késedelem nélkül kiadassék. Az illetőségi község ezen sajátos körülményeket figyelemmel kísérni – mit már mondtuk – majdnem képtelen másrésről pedig éppen a menhely a leghivatottabb arra hogy az első s harmadik csoportban foglalt körülményeket figyelemmel kísérje.

5. Azon esetben, a midőn a gyermek elhagyottá nyilvánításának egyik főoka az, hogy valamely tartásra köteles kórház- vagy fogházban van s az árvaszék ezen okok megszünte esetére, a kiadás iránt is intézkedik, megkeresi a kérdéses fogház felügyelőségét vagy kórház igazgatóságát, hogy a fogház büntetést szenvedő, vagy a kórházi ápolásban levő tartásköteles kiszabadulásának, elbocsátásának idejéről annak idején haladéktalan értesítést adjon. Ezen értesítés beérkeztéről az árvaszék a menhely-igazgató főorvosát – megfelelő eljárás végett – azonnal értesíti.

Kívánatosnak tartjuk, hogy az elhagyottá nyilvánítással egyidejűleg – lehetőleg a legtöbb esetben – intézkedjünk a kiadás iránt, még ha nem is bizonyos, hogy a kórházból vagy fogházból kikerülő avagy betegségéből felgyógyult tartásra köteles, képes e gyermekét mindjárt magához venni és eltartani. A menhely igazgatója ugyanis a véghatározat rendelkezéséhez képest, megpróbálja a gyermeket a kórházból stb. kikerült anyának kiadni: ha a visszaadásnak akadályai merülnek fel, úgy ezt az árvaszéknek jelenti, a mely az új viszonyokat vizsgálat és elbírálás tárgyává teszi és igen valószínű, hogy az esetek túlnyomó számában a már meggyógyult, kiszabadult apát vagy anyát legalább a hozzájárulásra kötelezheti.

Ezáltal természetesen újból elkerüljük azon etnikailag nagyon aggályos és a családi életet nagyon megbontó eseteket, hogy egészséges apa, vagy

anya gyermekét az állam lássa el anélkül, hogy az apa, vagy anya bármivel is hozzájárulna az eltartás költségeihez.

A véghatározat rendelkező része a gyermekvédelmi szabályzat 7. §-a értelmében a községekre háramló kötelezettségek ügyében még nem rendelkezik, hanem ez iránt csak a véghatározat jogerőre emelkedése után történik intézkedés. Ez habár ellentétesnek látszik a szabályzat 5-ik §-ában foglalt azon kitéttel – „hogy az árvaszék az elhagyottá nyilvánítást megtagadó avagy kimondó véghatározatot az érdekelteknek kézbesíti, köztük az illető állami gyermekmenhelyet képviselő igazgató-főorvosnak és az illetőségi községnek is”, – de indokát abban találja, hogy az eddigi tapasztalat szerint az ezen alkalommal megkeresett illetőségi községek – habár az illetőség kétségtelennek látszott is – azon címen, hogy az illetőséget el nem ismerik, a véghatározatot megfellebbezván az ezen érdeembe nem vágó felebbezással felesleges munkát okoznak és okozhatnak.

Ennélfogva, ha csak az illetőség kétségbe nem vonhatóan, okmányilag igazolva nincs, úgy a gyermekvéd. szab. 7. §-ában foglaltakra nézve, mindenkor csak a véghatározat jogerőre emelkedése után keressük meg az illetékes vagy illetékesnek mutatózó polgármestert, községi előljáróságot.

B) Az elhagyottságot elrendelő véghatározat indokolása.

Az indokolásnak mindazon körülményeket tartalmaznia kell, melyek az elhagyottá nyilvánítást szükségessé tették. A tartásra kötelesek – a tartási kötelezettség fokozatai szerint – egyenként felsorolandók a személyi, vagyoni és kereseti viszonyoknak és egyéb eltartási kötelezettségeknek külön-külön való felemlítésével. – Az indokolás szóval tiszta képet kell, hogy nyújtsa azon eljárásnak, melynek alapján az elhagyottság megállapított. Ez azért is különösen fontos, mert az állam az ezen véghatározatok által reá nehezető terhek túlságba menetele ellen más remediummal nem bír, mint azzal, hogy a gyermekvédelmi szabályzat 5-ik §-ában a menhelyek igazgató-főorvosának jogává és kötelességévé teszi, hogy a véghatározatot megfellebbezze, ha az a gyámi törvénybe, vagy a gyermekvédelmi szabályzatba ütközik. Már pedig hogyha a véghatározat indokolása hiányos és világos képet úgy a tényekről, mint azon eljárásokról, melyek ezen tények hitelességéhez vezettek, nem nyújt, akkor az államnak az igazgató-főorvos által képviselt joga nem gyakorolhatóan illúzióssá válik s az állami gyermekvédelem gyakorlatára a fejlesztés szellemére magának az államnak ép nem volna befolyása.

Némely árvaszéknek azon eljárása, hogy az ügyiratokat a menhely igazgató-főorvosának betekintés végett megküldi, több szempontból ellenzendő és illetékes helyen sem talált helyeslésre. Elsősorban, az egyszerűsítés elvével is ellenkezik az, hogy az árvaszék által már elbírált iratokat az igazgató-főorvos újból tanulmány és elbírálás tárgyává tegye, a mire különben sem, hivatott. De illetékes helyen is aggályok merültek fel az ellen, vájjon az árvaszék kiadhatja e kezéből ezen ügyiratokat. Sokkal egyszerűbb, ha a véghatározat indokolása az iratokban megállapított tényeket egyszerűen felsorolja.

Különösen elegendő ez akkor, ha az eltartásra kötelezettek vagyoni és kereseti viszonyainak megállapítására az ismertetett értesítői eljárást alkalmazzuk. Itt felemlítjük, hogy némely árvaszék véghatározataiban az érdekelt eltartásra kötelezett egyszerű bemondása alapján mondja ki az elhagyottságot.

Az indokolás második pontja a rendelkező rész második bekezdésében tett intézkedést kívánja indokolni, a harmadik pont pedig a tartásdíj vagy hozzájárulás megállapításának indokolására szolgál.

A véghatározat mint ezt az 1901. 20-ik tcz. előírja egyben kimondja az időhöz kötött jogorvoslatot.

Végül értesíti az árvaszék az elhagyottsági ügyben hozott véghatározatáról az összes érdekeltet és pedig a gyermek jelenlegi gondozóját, az illetékes állami gyermekmenhely igazgató-főorvosát, az árvaszéki ügyészt, az esetleg elmarasztalt tartásra kötelest, úgyszintén az esetleg megkeresett fogházi felügyelőséget, vagy kórházi igazgatóságot.«

C) Intézkedés az elhagyottságot kimondó véghatározat jogerőre emelkedése után.

Az előadói íven, „A kezelő hivatalnak adott egyéb utasítások” rovatában nyert utasítás folytán az irattárnok a véghatározat jogerőre emelkedését a gyámügyi szabályzat 179. § értelmében előirt módon bejelenti. A gyermekvédelmi szabályzat 7. §-a értelmében az árvaszék ezen bejelentés után a véghatározatnak hiteles másolatban való csatolása mellett, az *E.* mintán megkeresi az illetékes vagy illetékesnek mutatkozó város polgármesterét, vagy község előljáráóságát, hogy a gyermektartásra köteles hozzátartozóinak vagyoni s kereseti viszonyait folyton figyelemmel kísérje s az ezekben beálló változásokat, amennyiben a gyermek 7 éven alul van, az illetékes menhely igazgató főorvosának, 7-15 év között pedig az elhagyottá nyilvánítást kimondó árvaszékkal közölje. Külföldi honosoknál az illetékes hatóságot az elhagyottá nyilvánításról egyszerűen értesítjük.

fia az elhagyottá nyilvánított gyermeknek, a véghatározat jogerőre emelkedése után megkeresett illetékes vagy illetékesnek mutatkozó községe az illetőséget tagadja, úgy az illetőség megállapítása iránti eljárás csak akkor indítandó meg, ha a gyermek 5. élet évét már elérte. E célból az árvaszék az ügyiratot a gyermek jelenlegi korára való tekintettel, megfelelő időre a határidő naplóba előjegyezteti. Az illetőségi kérdés tárgyalásának ilyképeni elodázása azt czélozza, hogy az alább részletezendő okok miatt, ezen tárgyalásoknak egy nagy száma feleslegessé váljék. Kétségtelen ugyanis, hogy az elhagyottá nyilvánított csecsemőknek több mint fele a 7. életévet el nem éri, az elhagyott gyermekek még sokkal nagyobb részénél talán 90%-nál, a 7. életév elérése előtt beáll a megszűnési ok, leginkább azáltal, hogy a tartásra köteles gyermekét a menhely kötelékéből kiveszi. Tehát 90%-ra teendő azon eseteknek száma, ahol a nehézkes, óriási közigazgatási munkával járó illetőségi eljárás teljesen-feleslegesen indíttatik meg. Ezért ajánlatos, hogy a *Sándor Jánosnak* az 1903. évben tartott gyermek védelmi

szaktanácskozáson tett ez irányú indítványát magunkévá tegyük. Elismerjük ugyan, hogy ezzel bizonyos hátrány is jár, mert azon esetekben, a melyekben az illetőség ismeretlen, vagy megtagadtatott, az illetőségi kérdés pedig csak a gyermek 5-ik életévének betöltése után indítatik meg, úgy beáll az az eset, hogy egy hatóság sem fogja az eltartásra kötelezettek vagyoni viszonyait figyelemmel kísérni. Ha azonban tekintetbe vesszük az illetőség megállapításával járó óriási munkát és ezzel szembe állítjuk azt a kevés eredményt, melyet ezen az illetékes községek által a gyermekvédelmi szab. 7. §-ában eszközözendő megfigyelések tapasztalatszerűen eredményeznek, úgy okvetlenül el kell fogadnunk a *Sándor* indítványát.

Az 5. életév bekövetkezésével az árvaszék az *F.* mintán keresi meg az illetékes városi tanácsot, vagy alispánt az illetőségi tárgyalás megindítása végett. Az illetőségnek eredményes megállapítása után, az árvaszék a véghatározatot hiteles másolatban közli az illetékes községgel.

IV. fejezet.

Az elhagyottá nyilvánítást megtagadó véghatározat.

Az elhagyottá nyilvánítást megtagadó véghatározatok meghozatalánál, talán még gondosabban kell eljárunk, mint az elhagyottságot megállapító véghatározatoknál. A körülményeket nagy körültekintéssel kell mérlegelnünk, mert hiszen a gyermek létérdekéről van szó s mert az eddigi tapasztalat szerint igen kevés esetben volt az elhagyottá nyilvánítás iránt előterjesztett kérelem teljesen indokolatlan.

Az árvaszék az eltartásra kötelezetteknek ne csak kereseti viszonyait vegye tekintetbe, de azt is, vajjon az eltartásra kötelezett a gyermeket a korához mért szükséges gondozásban részesítheti-e? Mert hiszen egy idősebb öregapa napszámos, ha némi keresettel bír is, azért egy csecsemő gondozására még sem képes. Helytelen volna tehát a csecsemőt egy ily nagyapának kiadnunk és helyesen akkor járunk el, ha az elhagyottságot kimondjuk s a nagyapát hozzájárulásra kötelezzük. Az árvaszék nem hozhat megtagadó véghatározatot abban az esetben sem pld. ha a gyermeket anyja betegség, vagy más ok miatt képtelen gondozni, a vagyonos nagyszülő pedig a gyermekről gondoskodni nem akar. Ez esetben is a gyermeket elhagyottnak nyilvánítjuk, egyidejűleg azonban a kérdéses vagyonos nagyszülőt a tartási díj teljes, vagy részbeni megfizetésében elmarasztaljuk.

Fontos körülmény a megtagadó véghatározatoknál az, hogy azokban az esetekben, midőn a menhely, vagy valamely közigazgatási hatóság intézkedése folytán a menhely kötelékébe felvett gyermeket, az árvaszék elhagyottnak nem nyilvánítja, illetve elhagyottá nyilvánítását megtagadja, intézkedjék egyszersmind, a tartásra kötelesekkel szemben, a gyermek ápolása után felmerült tartásdíj fizetési kötelezettségének megállapítása iránt is. – Ha azonban a tartásra kötelezettek vagyoni s kereseti viszonyai olyanok, hogy ily

összeg megtérítésére nem képesek, úgy ekkor további intézkedésre szükség nincs, mert ez esetben a betegápolási alap, – mely az egész menhelyet fenntartja, – viseli a költséget. Ez a gyermekvéd. szabályzat azon intézkedéséből következik, a mely az igazgató-főorvost feljogosítja, hogy sürgősnek látszó esetekben a gyermeket a menhelybe felvegye (11. §. b.), annak végleges elhagyottá nyilvánítását azonban az árvaszékre bízza.

II. Rész.

A 15 éven aluli gyermek kiadása a menhely kötelékéből.

A gyermeknek a 15-ik életéve előtt a menhely kötelékéből való elbocsátását „kiadásnak” nevezi a gyermekvédelmi szabályzat.*)

A kiadásnál az árvaszék ugyancsak a legkomolyabban kell, hogy az esetet megfontolja, mert itt gyakran a gyermek gondozására és nevelésére fordított összes eddigi költségek kárba veszhetnek. Ha rossz kezekbe adjuk ki a gyermeket, – a kinek a menhely tisztességes s jóra való nevelést adott, s a ki ennek folytán a hazának becsületes, munkás polgára lett volna, – elvész, elzüllik, csecsemő korában pedig élete is veszélyben forog.

Mint *Karsai* dr. jellemzően mondja: „A szülő vagy törvényes képviselő a gyermek kiadását nagyon gyakran nem a gyermek iránt érzett szeretetnél fogva kéri, hanem azért, hogy a gyermeket munkára használva, koldulásra vagy lopásra kényszerítve saját megélhetését megkönnyítse. Különös figyelem fordítandó a kiadásnál a szülők erkölcsi életére s nem szabad kiadni a gyermeket olyan esetekben, mikor a gyermek felvétele az állami gyermekmenhelybe nem azért történt, mert a szülő a gyermek eltartására képtelen volt, hanem azért, mert a szülő a gyermek nevelését elhanyagolta, erkölcsiségét, testi jólétét veszélyeztette. Az állam a gyermekvédelemmel meg akarja menteni a veszendőnek induló gyermeket az életnek s a már megmentett gyermeket a magyarság megerősítésére akarja használni. Nem engedhető meg tehát, hogy az a nemzetiségi gyermek, akiről szülői gondoskodni nem tudtak, vagy nem akartak, akit az állam sok költségen magyarrá nevelt, mikor az a magyarságnak lehetne támasza, visszaadassék annak a szülőnek, aki a gyermeket a magyarság ellen akarja és fogja felhasználni.

Bizonyos az is, hogy a nemzetiség lakta vidékeken, a magyarság ellen törő egyesületek is kérni fogják az idegen ajkú gyermekek kiadását. De az árvaszéket e szakasz alkalmazásánál az az elv kell hogy vezesse, hogy még mindig kevesen vagyunk magyarok ezen utón is gyarapítani kell számunkat.”

A kiadás elbírálásánál, ha a gyermek 7 éven felüli, a hatóságok jelentéseit különös óvatossággal kell vizsgálnunk. Mert a tapasztalat szerint nap-nap mellett fordultak elő esetek, hogy a hatóságok, a 7 éven aluli gyermekek

*) „Kihelyezés” ha a gyermek a menhely telepére helyeztetik ki; „Elbocsátás” ha a 15 éves gyermek megválik a gyermekmenhely kötelékéből.

elhagyottságának megállapításánál azt állították, miszerint a tartásra kötelesek szegénységök miatt, azok eltartására képtelenek, későbbben azonban mikor a gyermekek 7. életévüket elérték, ugyanezen hatóságok, ugyanezen tartáskötelesekről–abból a célból, hogy a község tartásdíj fizetésének kötelezettsége alól kibújjon – azt állították, hogy az eltartásra most már képesek, anélkül hogy ezen eltartási képességet a tartáskötelesek vagyoni s kereseti viszonyai-ban beállt változással indokolhatták volna.

Ilyenkor az árvaszék vagy nem adja ki a gyermeket, vagy pedig ha kiadja egyúttal vizsgálatot rendel el annak a megállapítása végett, hogy kit terhel a felelősség, illetve, hogy mely hatóságnak téves jelentése folytán került a gyermek a menhelybe.

A kiadást az árvaszék rendeli el a hozzá beadott kérelem alapján, (H. Minta) az állami gyermekmenhely igazgató-főorvosa által eszközölt feltételes kiadás felett pedig véglegesen határoz. (J. Minta.) A fent említett okoknál fogva, az árvaszék a kiadás elrendelése előtt a kérelmet beható vizsgálat tárgyává teszi s amennyiben a kérelem az árvaszéknél terjesztetett elő, az igazgató-főorvos véleményét beszerzi.

A községek igen gyakran azért kérik a gyermekek kiadását, hogy azokat odahaza egyeseknél – a menhelyi díjjaknál – olcsóbban helyezték el. Ez azonban teljesen ellenkezik a törvény szavaival és szellemével, mert az 1901. XXI.-ik tcz. 1. §-a kimondja hogy: „Az állami gyermekmenhelybe felvett gyermekek, amennyiben 7-ik életévük betöltésekor törvényhatósági, vagy magán-árvaházban, avagy valamely más jótékony intézetben, vagy egyesületnél el nem helyezhetők. 15 éves korukig- az állami gyermekmenhely kötelékében maradnak.” Tehát csak az esetben adandó ki a gyermek a községnek, ha a község megnevezi azon intézetét, vagy egyesületet, a hol a gyermeket elhelyezni óhajtja.

Ennek az intézkedésnek az a célja, hogy azon szégyenletes állapotok megszűnjenek, amelyek a közsegélyre szoruló gyermekek ügyének államosítása előtt uralkodtak s abban állottak, hogy a községek a legolcsóbb vállalkozónak adták ki a gyermeket, nem törődve sem testi, sem lelki nevelésével.

A kiadás elrendelése előtt az árvaszék a kiadást kérelmezőnek személyi s vagyoni viszonyait teszi vizsgálat tárgyává.

Erre városokban a közgyám hivatott, községeknél pedig azon község előljárósága, ahol a kérelmező lakik. Ez utóbbi esetben az előbb jelzett aggályokra hívjuk fel az árvaszék figyelmét.

A kiadásoknál gyakori eset, hogy a gyermek átvételére felszólított a gyermeket átvenni vonakodik. Törvény és szabályzat ily esetekben nem intézkedik. Az egyes esetek megfigyeléséből azonban leszűrődött azon meggyőződésünk, hogy a gyermekvédelem szellemével teljesen ellenkezik az, hogy a kiadásnál kényszerít és erőszakot vegyünk igénybe, mivel szomorú lesz a gyermek sorsa azokban a kezekben, a hová ily utón kerül.

Sokkal helyesebb a gyermekvédelem és az állam érdekének szempontjából is megfelelőbb, ha ily esetekben a kiadás-, illetve átadástól eltekintünk, a gyermeket továbbra is a menhelyben tartjuk és .hozzájárulást állapítunk meg.

III. Rész.

Az árvaszék eljárása azon esetben, ha a menhely értesítése szerint valamely gyermek a következő évben eléri 7-ik életévét.

(Gyermekvéd. szab. 58. §.y

Ha ilyenkor a gyermek illetősége már meg van állapítva, abban az esetben az árvaszék az illetőségi községet ezen körülményről értesíti, ha pedig az illetőség nincs megállapítva, úgy a már megindított illetőségi eljárás befejezését sürgeti és az ügyet a határidő naplóba feljegyezteti.

IV. Rész.

A 15 éves kort eléri gyermekek elbocsátása a gyermekmenhelyből.

A gyermekvédelmi szabályzat 54. §-a értelmében „az árvaszék az állami gyermekmenhely kötelékéből a 15-ik életév betöltése okából kilépő gyermek további tartásának nevelésének kérdésében az 1877. XX.-ik t.-cz. és a községek és járások részére kibocsátott gyámügyi, ügyviteli szabályzat 1. §-a 2. és 3 pontjának rendelkezéseire tekintettel jár el.”

